

Üniversitelerimizdeki Girişimcilik Eğitiminin Farklı Boyutlardan Değerlendirilmesi

Pınar Özdemir*

Öz

21. yüzyılın ekonomik, sosyal ve teknolojik açıdan getirdiği yenilikler ve değişiklikler pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da kendini hissettirmiş ve tüm seviyelerdeki okullarda, özellikle de üniversitelerde yankı bulmuştur. Üniversiteler modern çağın beklentilerini karşılamak amacıyla bir değişim sürecine girmişler ve yeni özellikler kazanmışlardır. Üçüncü Kuşak Üniversiteler olarak adlandırılan bu üniversitelerin en önemli niteliklerin, girişimci olmaları, girişimciliğe önem vermeleri ve bunun doğal bir sonucu olarak girişimcilik eğitimi vermeleridir. Bu çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerde verilmekte olan girişimcilik eğitimi ele alınmıştır. Anket yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye'de üniversite seviyesinde verilmekte olan girişimcilik eğitimi altı alt boyuttan yola çıkılarak ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve güçlü ve zayıf yönleri tespit edilerek daha iyi bir girişimcilik eğitimi için yapılması gerekenler irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, Girişimci Üniversite, Girişimcilik Eğitimi.

JEL Kodları: I21, M13, O32

* Piri Reis Üniversitesi, pozdemir@pirireis.edu.tr

Evaluation of Entrepreneurship Education in our Universities from Different Dimensions

Abstract

The economical, social, and technological innovations and changes brought by the 21st century have manifested themselves in many fields, including education, and they have “echoed” in schools of all levels, especially universities. Universities have entered a process of change and gained new features to meet the expectations of the modern age. One of the most important features of these universities, called “Third Generation Universities”, is that they are entrepreneurial, they give importance to entrepreneurship, and as a natural result, they provide entrepreneurship education. In this research, entrepreneurship education in Turkish universities is studied by a survey which is designed to evaluate it from the viewpoints of six sub-dimensions. The aim of the survey is to determine the strong and weak aspects of entrepreneurial education in the tertiary level and to see what can be done for a better entrepreneurship education in Turkey.

Keywords: University, Entrepreneurial University, Entrepreneurship Education.

JEL Codes: I21, M13, O32

Giriş

Girişimcilik son 30 yılda dünyanın gördüğü en etkili ekonomik güç olarak ortaya çıkmıştır ve girişimciliğin yaygınlaşması girişimcilik eğitiminin de yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir (Solomon vd. 2002:2; Kuratko, 2005: 579). Ancak bir yandan girişimcilik eğitimi yaygınlaşırken diğer yandan bu konuda farklı görüşler ortaya atılmış ve bazı eğitimciler girişimciliğin öğretilmeyeceğini, kişiyi girişimci yapan özelliklerin doğuştan geldiğini savunmaya başlamışlardır.

Daha sonra girişimciliğin doğuştan geldiği ve öğretilmeyeceği düşüncesi yerini girişimcilik eğitiminin kişiyi başarılı bir girişimci yapamayabileceği, ancak başarılı bir girişimcinin sahip olması gereken becerileri ve yaratıcılığı artırma noktasında etkili olabileceği düşüncesine bırakmıştır (Alberti vd., 2004: 3). Buna göre girişimcilik tüm yönleriyle öğretilmemekte, ancak girişimciliğin gerektirdiği özelliklerden bazıları öğretilmekte veya geliştirilebilmektedir (Henry ve Leitch, 2005: 107; Klein ve Bullock, 2006:4; Nelson, 2015: E37). Araştırmalar girişimcilik programlarının kişi-

nin girişimciliğe uygun bir yapısının olup olmadığını anlamasına yardımcı olduğunu göstermektedir (Graevenitz vd., 2010: 32). Ayrıca girişimcilik eğitimi programlarının kişide bir iş kurma isteği ortaya çıkarabildiği (Peterman ve Kennedy, 2003: 140), girişimci olmak isteyenleri konunun zorluklarından ve karşılaşacakları engellerden haberdar edip, bunların üstesinden gelme konusunda eğitebildiği (Ronstadt, 1987: 69) ve başarılı olma ihtimallerini arttırdığı ortaya koyulmuştur (Kirby, 2002: 510). Rasmussen ve Sorheim (2006:192) girişimcilik eğitiminin kişiye sadece yeni girişimlerde bulunma noktasında değil, mevcut işlerine yeni uygulamalar getirme, iş yerinde daha etkin çalışma ve yeni girişimlerin oluşmasına ön ayak olma gibi özellikler kazandırma noktalarında da etkili olduğunu belirtmektedir. Gorman vd. de (1997: 68) girişimcilik eğitimi hakkında yapılan deneysel çalışmaları incelemiş ve bu çalışmaların çoğunda girişimciliğin eğitim yoluyla öğretilbileceği en azından girişimcilere cesaret verilebileceği sonucuna ulaşmışlardır. Günümüzde ise “Girişimcilik öğretilir mi?” sorusu yerini “Ne öğretilmeli?” ve “Nasıl öğretilmeli?” sorularına bırakmıştır (Bozkurt, 2011: 27).

Son yıllarda büyük bir ivme kazanan girişimcilik eğitimi (Charney ve Libecap, 2000:1), konunun öneminin farkına varan ülkeler tarafından 1940’lı yıllardan itibaren verilmeye başlanmıştır. Ancak dünya genelinde yaygınlaşması ve üniversitelerde gittikçe daha fazla talep gören bir konu haline gelmesi 1980’li yıllardan sonra, girişimciliğin ekonomik kalkınma üzerindeki öneminin fark edilmesiyle mümkün olmuştur (Kuratko, 2005:579). Teknolojinin büyük bir hızla gelişmesi, dünyanın küçük bir köy haline gelmesi ve yüksek teknoloji kullanan firmaların dev işletmelere dönüşerek binlerce kişiye iş imkânı yaratması insanları girişimcilik konusunda harekete geçiren unsurlar olmuştur. Aynı dönemde üniversiteler de her alanda meydana gelen baş döndürücü gelişmelere paralel olarak değişimler yaşamışlar ve girişimci özellikleri ağır basan üçüncü nesil üniversitelere dönüşmeye başlamışlardır (Wissema, 2009:29). Üniversitelerdeki girişimciliği destekleyici yapılar girişimcilik eğitimi için de önem taşımaktadır.

Girişimcilik eğitiminde yaşanan patlama üniversitelerin girişimci yapıya kavuşmaya başlamaları ile eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. 1980’lerin başında ABD’de girişimcilik dersi veren üniversitelerin sayısı 300 civarında iken, bu rakam 1990’lı yıllarda 1050’ye; 1970 yılında 16 olan girişimcilik dersi sayısı ise 2008 yılında 2000’in üzerine çıkmıştır (Katz, 2003: 284;

The Growth and Advancement of Entrepreneurship in Higher Education, 2001:19). Bu ilgi daha sonra da sürmüştür ve 1990-2014 yılları arasında ABD üniversitelerindeki küçük işletme yönetimi ve girişimcilik dersleri sayı ve çeşitlilik açısından artış göstermeye devam etmiştir (The National Survey of Entrepreneurship Education, 2014:3).

Etkin Bir Girişimcilik Eğitiminin Alt Boyutları

Girişimcilik eğitimi başlangıçta kendisine en yakın alan olarak görülen işletme eğitiminin bir parçası olarak ve işletme derslerinde kullanılan yöntemlerle veriliyordu. Ancak daha sonra girişimcilik eğitiminin etkinliğini arttırmak için hem içerik hem de yöntem olarak klasik anlayıştan uzaklaşılması gerektiği görüşü ağırlık kazanmaya başladı (Zeithaml ve Rice, 1987:45; Binks vd., 2006:2). Günümüzde girişimcilik eğitimi kendine özgü dersleri, öğretim yöntemleri, müfredatı, yayınları ve girişimcilik alanında uzmanlaşmış öğretim kadrosuyla ayrı bir disiplin haline gelmiştir (Kuratko, 2003:5). Artık üniversitelerde hem girişimcilik lisans, yüksek lisans ve doktora programları bulunabilmekte, hem de işletme ve mühendislik fakülteleri başta olmak üzere tüm öğrencilere ulaşabilecek şekilde girişimcilik dersleri verilebilmektedir. Ayrıca bu konuda kulüp faaliyetleri başta olmak üzere çeşitli müfredat dışı etkinlikler de yaygın olarak yapılmaktadır.

Üniversitelerde iyi bir girişimcilik eğitimi verilebilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartlar aşağıdaki paragraflarda özetlenmiştir:

Girişimcilik eğitiminde ilk adımlar bu işin önemini kavramış kişiler tarafından atılmaktadır. Bu nedenle etkin bir girişimcilik eğitiminin gerçekleştirilebilmesi için girişimcilik eğitiminin öneminin üst yönetim tarafından takdir edilmiş olması gerekmektedir. Bu durum girişimci düşüncenin üniversitenin stratejisinde yankı bulmasını sağlayacaktır. Girişimciliği destekleyici ifadelerin üniversitenin stratejisinde yer alması girişimcilik eğitiminin ana itici gücü olarak kabul edilmektedir (Eurydice Report, 2016:37). Girişimcilik eğitimi veren kurumların hemen hepsinin sahip olduğu ortak hedef öğrencilerin girişimcilik becerilerine, davranışlarına ve kafa yapısına sahip olacak şekilde eğitilmelerini sağlamaktır. Bu hedefi üniversitenin stratejik hedefleri arasına sokmak etkin bir girişimcilik eğitimi gerçekleştirilmek için atılması gereken en önemli adımdır (Yıldırım ve Aşkun, 2012: 955;

Strategy in Education and Training in Entrepreneurship 2009:21; Survey of Entrepreneurship Education in Higher Education in Europe, 2008:23; Gibb, 2005:5). Bu nedenle üniversitelerin stratejilerini girişimcilik bakış açısı ile hazırlamaları ve müfredatlarını sadece girişimcilik derslerini alan öğrencilerde değil, tüm öğrencilerde girişimcilik kafa yapısı oluşmasına yardımcı olacak şekilde düzenlemeleri gerekmektedir (Gibb, 2005:5).

Girişimcilik eğitiminin etkin ve sürekli bir biçimde verilebilmesi için destekleyici bir kurumsal altyapının oluşturulmuş olması gerekir. Kurumsal altyapı sadece kuluçka merkezi, teknoloji transfer ofisi gibi yeni fikirlerin hayata geçirilmesine zemin oluşturan fiziksel unsurları değil, bu fikirlerin oluşmasına yardımcı olacak disiplinler arası çalışmaları ve girişimcilik konusunda yapılan araştırmaları da kapsamaktadır. Bu boyutta yapılan araştırmalar sadece girişimciliği değil, girişimcilik eğitimi de kapsayacak nitelikte olmalıdır. Girişimcilik eğitimi konusunda araştırmaları yürütme yeterliliğine sahip üniversitelerde yeni öğretim yöntemleri ve müfredatlar geliştirilebilmekte, vaka analizi çalışmaları yapılmakta ve girişimcilik eğitimine olumlu katkı sağlanabilmektedir. (Gibb vd., 2012:26; Entrepreneurship Education Policies, 2011:4).

Girişimcilik yaparak öğrenilen bir faaliyettir. Bu nedenle girişimcilik eğitimi sınıfın duvarları arasına sıkışıp kalmamalı, gerçek dünyadan beslenmelidir (Rasmussen ve Sorheim, 2006:193). Bunu sağlamak için konferanslar ve proje çalışmaları yapılmalı, konuk konuşmacılar getirilmeli ve onların tecrübe ve tavsiyelerinden faydalanılmalı, iş simülasyon teknikleri gibi yöntemler sıkça kullanılmalı ve eğitim/öğretimde deneysel ve yenilikçi yöntemlere yer verilmelidir (Jones ve English, 2004:420). Ayrıca eğitimde amaç belli sayıda öğrenciye girişimcilik eğitimi verilmesi yerine derslerin tümüne girişimcilik bakış açısı katmak ve mümkün olduğunca çok öğrenciye ulaşılabilir olmalıdır. Girişimcilik dersleri farklı alanlardan öğrencilerin ilgilerini çekecek şekilde çeşitlendirilmeli ve isteyen her öğrenci bu dersleri alabilmelidir.

Girişimci üniversitelerin özelliklerinden biri de çevreleri ile etkileşimde bulunmalarıdır. Bu etkileşim girişimcilik eğitimine de olumlu katkı yapmaktadır. Üniversitelerin eski mezunları, bölge halkı, yerel işletmeler ve girişimciler gibi dış paydaşlarıyla yakın ilişkiler kurması hem üniversitelere hem

de bu kişi ve kurumlara katkı sağlamaktadır. Üniversiteler onların tecrübe ve tavsiyelerinden faydalanırken onlar da ihtiyaç duydukları danışmanlık hizmeti ya da eğitimi üniversitelerden almaktadırlar. Dış paydaşlarla kurulan yakın ilişkiler sayesinde gerçek hayatta olan bitenlerle okulda öğretilenler arasında ilişki kurulup paralellik sağlanabilmektedir (Eurydice Report, 2016:75, Honig, 2004:263). Buna karşılık üniversite tarafından yürütülen araştırmalarda bölge halkının çözüm bekleyen sorunlarına öncelik tanımakta, eğitim/öğretim ve araştırma konusunda yerel ortaklıklar kurulmakta ve yerel kalkınmaya katkıda bulunmak hedeflenmektedir (Cheng, 2001:20; Gibb vd. 2012:13).

Girişimcilik eğitimi sürekli olarak gelişim gösteren dinamik bir süreçtir. Üniversiteler de bu değişim paralelinde hareket etmeli, eğitimi daha iyiye götürmek için sürekli bir çaba içinde olmalıdırlar. Bu modern eğitim anlayışının da gerekleri arasındadır. Üniversiteler kullandıkları müfredat ve yöntemlerde değişiklik yaparken son eğilimleri ve iç ve dış paydaşlardan gelen talepleri de dikkate almalıdırlar. Ayrıca girişimcilik eğitimi çabalarının sık sık gözden geçirilerek hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının ve umulan etkinin yaratılıp yaratılmadığının kontrol edilmesi gelişimin sağlanması açısından gereklidir. Girişimcilik eğitiminde önemli başlıklardan biri de bu eğitimin kim tarafından verileceği ve ne öğretileceğidir. Girişimcilikle ilgili dersleri veren öğretim üyelerinin girişimcilik konusunda uzmanlaşmış olmaları ve girişimcilik tecrübelerinin bulunması derslerin etkinliği arttırmak açısından çok önemlidir (Fayolle, 2013:699). Ayrıca girişimcilik derslerinde kullanılacak yöntemler diğer derslerin yöntemlerine kıyasla farklılık göstermektedir. Bu dersleri verecek öğretim kadrosunun girişimcilik öğretim yöntemleri hakkında bilgilendirilmesi ve konu hakkındaki gelişmeleri takip etmesi gerekmektedir (Vestergaard, 2015:10).

Üniversitelerin tüm bu eğitim ve eğitime destek faaliyetlerini tam olarak gerçekleştirebilmesi için maddi kaynağa gereksinimleri vardır. Bazı üniversiteler bu desteği yine girişimcilik faaliyetlerinden elde ettikleri kaynaklar ile yürütebilmekte iken bazıları, özellikle girişimcilik serüveninin başında olanlar, bu çeşit bir kaynaktan yoksun bulunmaktadırlar. Kaynak eksikliği üniversitelerdeki girişimcilik, dolayısıyla da girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin etkinliğinin önünde bir engel olarak durmaktadır (Isenberg, 2014; Sakınç ve Bursalıoğlu, 2012:98).

Üniversitelerdeki değişim sürecine damga vuran girişimcilik faaliyetlerinin bir parçası olan girişimcilik eğitimi Avrupa Komisyonu tarafından yapılan bir araştırmada yukarıdaki özelliklerden yola çıkılarak, “*Strateji, Kurumsal Altyapı, Öğretim, Gelişim, Erişim ve Kaynaklar*” olmak üzere altı başlık altında incelenmiştir (Survey of Entrepreneurship Education in Higher Education in Europe 2008:45).

Bu çalışma Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa’daki üniversiteler için gerçekleştirilmiş olan araştırmadan yola çıkılarak gerçekleştirilmiş ve Türkiye’deki üniversitelerde verilmekte olan girişimcilik eğitimi de aynı başlıklar altında ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Üniversitelerimizde verilmekte olan girişimcilik eğitiminin mevcut durumunu inceleme amacını güden bu araştırma tarama modelinde bir çalışmadır.

Çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anketin hazırlanmasında Avrupa Komisyonu tarafından 2008 yılında hazırlanan “Yüksek Öğretimde Girişimcilik Eğitimi” adlı çalışma (Survey of Entrepreneurship Education in Higher Education in Europe, 2008) ve George Washington Üniversitesi tarafından ABD’deki üniversitelerde uygulanan “Milli Girişimcilik Eğitimi Anketi” (The National Survey of Entrepreneurship Education, 2014) isimli anket temel alınmış ve anket soruları bu iki çalışmadan yararlanılarak hazırlanmıştır. Hazırlanan anket 2014 / 2015 akademik yılında Türkiye’de faaliyet gösteren 176 üniversiteye gönderilmiş ve bu üniversitelerden 93 tanesinden sağlıklı yanıt alınabilmektedir. Dolayısıyla bu araştırma Türkiye’de 2014-2015 akademik yılında faaliyette bulunan vakıf ve devlet üniversitelerinden oluşan bir çalışma evreni ile sınırlıdır. Anketin ikinci sınırlılığı geri dönüş oranında kendini göstermektedir. Anket % 53 oranında yanıtlanmıştır ve bu oran çalışmanın ikinci kısıtını oluşturmaktadır. Araştırma iki varsayımdan yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir: Kullanılan anketin üniversitelerdeki girişimcilik eğitiminin durumunu saptayacak özelliklerde olduğu ve araştırmaya katılan üniversitelerin ilgili bilgileri eksiksiz ve doğru olarak verdikleri.

Araştırma katılan üniversitelerin demografik özellikleri Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Üniversitelerin Demografik Özellikleri

Özellik	Grup	f	%
Üniversitenin Türü	Devlet	61	65,5
	Vakıf	32	34,5
Üniversitenin Yaşı	1-10 arası	34	36
	11-20 arası	24	25
	20’den fazla	37	39
Girişimcilik Bölümünün Varlığı (Lisans/yüksek lisans/doktora programı gibi)	Var	15	16
	Yok	78	84
Girişimcilik Eğitiminin Verilme Süresi	1-5 yıl	61	67
	6-10 yıl	17	19
	10 yıldan fazla	13	14
Girişimcilik Eğitiminden Sorumlu Birim*	Sosyal Bilimler Enstitüsü	22	27
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	71	88
	Girişimcilik Merkezi	23	28
	Diğer	9	10

*Girişimcilik dersleri bazı üniversitelerde bu birimlerin birkaçı tarafından verilebilmektedir.

Anket, bir üniversitede verilmekte olan girişimcilik eğitimi ile ilgili soruları en iyi şekilde o eğitimi veren kişinin yanıtlayabileceği düşüncesinden hareketle öncelikle girişimcilik dersi veren kişilere gönderilmiştir. Bu yolla tatminkar bir cevap alınamaması durumunda sırasıyla üniversitenin teknoloji transfer ofisi veya teknopark yetkilisine, girişimcilik merkezine ve en son olarak da girişimcilik kulübü sorumlusuna gönderilmiştir. Son olarak, yanıt alınamayan üniversitelerin işletme bölümlerinin idari personeli telefonla aranmış ve anket hakkında bilgi verilerek yanıtlanması için kiminle temasa geçilmesi gerektiği konusunda fikir sorulmuştur. Alınan bilgi paralelinde yukarıda sayılan kişi veya merkezlerle tekrar irtibata geçilmiş ve anket cevap alınmaya çalışılmıştır.

Hazırlanan ankete ilişkin *Kaiser Meyer Olkin (KMO)* ve Barlett testi sonuçları Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2 Girişimcilik Eğitimi Anketine İlişkin KMO ve Bartlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Ölçümü	Örneklemin Uygunluğu	0,861
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare (X^2)	1839,691
	Serbestlik Derecesi (sd)	561
	Anlamlılık (p)	0,000

Ölçek ile toplanan verilerin faktör analizine uygunluğu için yapılan KMO testi, ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu ve ölçülen özelliğin, örneklemin seçildiği evrende çok boyutluluk özelliği taşıdığını göstermektedir [KMO=.861; $X^2=1839,691$; $sd=561$ ve $p<0,001$]. Veri grubu için yapılan Bartlett Küresellik testi sonucu $p<,001$ bulunduğundan, ölçeğin maddeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Anket iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde üniversitelerin genel özelliklerine ilişkin üç adet açık uçlu, 11 adet çoktan seçmeli soru bulunmaktadır. Bu çalışmanın dayandırıldığı ikinci bölümde ise girişimcilik eğitiminin boyutlarına ilişkin 34 adet ifade yer almaktadır. 5'li Likert ölçeğine göre hazırlanan anketteki bu ifadelerin araştırmaya katılanlar tarafından 'Kesinlikle Hayır/Hiçbir zaman' (1) ile 'Kesinlikle Evet/Her zaman' (5) seçenekleri arasında değerlendirilmesi istenmiştir (Özdemir, 2016a)*. Anket sonuçları değerlendirilirken Tablo 3'de verilmiş olan puan aralıklarından yararlanılmıştır.

Tablo 3. Puan Aralıkları

Seçenekler	Puan Aralığı
Kesinlikle hayır/Hiçbir zaman	1,00 - 1,79
Hayır/Nadiren	1,80 - 2,59
Kısmen/Bazen	2,60 - 3,39
Evet/Genellikle	3,40 - 4,19
Kesinlikle evet/Her zaman	4,20 - 5,00

Anket ile toplanan verilerin tümü SPSS 18.0 (Sosyal Bilimler için İstatistik Programı) ile analize tabi tutulmuştur. Araştırmada ele alınan başlıklar, bu başlıklar altında incelenen konular ve ulaşılan sonuçlar şunlardır:

* Anket verileri hakkında ayrıntılı bilgiye söz konusu referanstan ulaşılabilir.

Strateji Araştırmanın strateji boyutunda üniversitenin girişimcilikle ilgili belli bir stratejisi olup olmaması ve bu stratejinin eğitim faaliyetlerine yansımaya durumu araştırılmıştır. Bu boyut altında incelenen özellikler şu başlıklar altında toplanabilir:

Üniversitenin girişimcilik hedeflerinin ve politikalarının belirlenmiş olması,

Girişimcilik ruhunun üniversitenin stratejisine nüfuz etmiş olması ve herkes tarafından benimsenerek üniversitenin hedeflerinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmesi,

Öğrencilerin girişimcilik becerilerine, davranışlarına ve kafa yapısına sahip olacak şekilde eğitilmelerine önem verilmesi,

Faaliyetlerin ve derslerin öğrencilere girişimcilik özellikleri kazandıracak şekilde düzenlenmesi.

Bu çalışma kapsamında ulaşılan bulgulara göre, Türkiye'deki üniversitelerde girişimcilik eğitiminin en kuvvetli boyutlarından biri strateji boyutudur. Bu boyutu ölçmek amacıyla hazırlanmış olan 6 ifadenin üniversitelerce değerlendirilmesi sonucu boyutun ortalama puanı 3,75 olarak hesaplanmıştır. Değerlendirmede kullanılan en yüksek puanın 5, en düşük puanın 1 olduğu dikkate alınır, ortalamalar katılımcıların tüm ifadeleri 'Evet/Genellikle' düzeyinde değerlendirdiklerini ve girişimcilik eğitimi açısından üniversitelerinin strateji boyutundaki etkinliklerini yeterli olarak algıladıklarını göstermektedir. Verilen cevaplara bakıldığında üniversitelerin girişimci üniversite olmayı stratejik bir amaç olarak benimsedikleri ve verilen girişimcilik eğitiminin ilke ve hedeflerini belirledikleri, hatta bazı üniversitelerin bunu fakülte ve bölüm bazında gerçekleştirdiği görülmektedir. Ayrıca üniversitelerin girişimci özelliklerine sahip öğrenciler yetiştirmeye önem verdiği ve girişimciliği destekleyici ve özendirici uygulamalar içinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Kurumsal Altyapı Araştırmanın bu boyutunda üniversitelerde etkin bir girişimcilik eğitiminin gerçekleştirilebilmesini destekleyecek yapıların varlığı ve girişimcilik eğitiminin verimli öğretim teknikleri ve uygulamalar ile üniversitenin tüm öğrencilerini kucaklayabilme olanağı değerlendirilmiştir. Bu boyut kapsamında aşağıdaki özellikler ele alınmıştır:

Üniversitelerde girişimcilik merkezi, kuluçka merkezi, teknoloji transfer ofisi gibi girişimciliği destekleyici yapılar bulunması,

Disiplinler arası ve uluslararası çalışmalar yapılması,

Girişimcilik derslerinin sadece işletme bölümlerinde okuyan öğrenciler tarafından değil, tüm öğrenciler tarafından alınabilmesi,

Girişimcilik faaliyetlerinin farklı fakültelerin ortak çalışma yapmasını mümkün kılması,

Üniversitenin girişimcilik eğitimi konusundaki araştırmaları yürütme yeterliliğine sahip olması; yeni müfredatlar ve öğretim teknikleri geliştirebilmesi.

Anket sonucunda bu boyutun ortalama puanı 3,28 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda üniversitelerin girişimcilik eğitimi verebilecek altyapıyı oluşturma yolunda adımlar attıkları, ancak oluşumun tam olarak gerçekleşmediği sonucuna varılmaktadır. Bu boyut kapsamındaki ifadelerin değerlendirilmesi sonucunda üniversitelerin bir kısmının öğrencilere bölümleri ne olursa olsun istediklerinde girişimcilik dersi alabilme olanağı sağladıkları, ancak bazı üniversitelerde girişimcilik derslerinin tüm öğrencilerin erişimine açık olmadığı görülmüştür. Oysa üniversitelerde girişimcilik dersinin sadece işletme okullarının programlarında değil, diğer bilim dallarında da zorunlu olması, özellikle mühendislik bilimi ile ilgili bölümlerde ders programlarında girişimcilik dersi verilmesi bireylerin girişimcilik bağlamında uyarılması, girişimcilik algılarının geliştirilmesi ve yaratıcılık temelli girişimciliğe motive edilmesi açısından önemlidir (Yelkikalan ve ark. 2010: 58). Bu boyut kapsamında varılan bir başka sonuç üniversitelerde girişimcilikle ilgili araştırmaların yapılmakta ve bu araştırmaların bölümler ve disiplinler arası düzeyde gerçekleştirilmekte olduğudur. Çalışma üniversitelerin girişimcilik eğitimi kapsamında yabancı üniversitelerle ortak çalışmalar yapma konusunda ise yeterli görülmediklerini ortaya çıkarmıştır.

Öğretim Araştırmada değerlendirilen üçüncü boyut üniversitelerde verilmekte olan girişimcilik derslerini ve ders dışı faaliyetleri sayı ve nitelik açısından inceleyen *öğretim* boyutudur. Ankette toplam 10 ifade ile değerlendirilen öğretim boyutu kapsamında incelenen özellikler aşağıdadır:

Üniversitede verilmekte olan girişimcilik derslerinin nicelik ve nitelikleri,

- Girişimcilik alanında verilen dereceler (lisans, yüksek lisans vb.),
- Sadece belli sayıda öğrenciye lisans/lisansüstü eğitimi verilmesi yerine derslerin tümüne girişimcilik bakış açısı katılabilmesi,
- Öğrencilerin büyük bir bölümüne ulaşılabilmesi,
- Gerçekleştirilen müfredat dışı faaliyetler,
- Üniversitelerin girişimcilik eğitimiyle ilgili olarak kendi müfredatlarını geliştirebilmesi, yerel ve milli vaka çalışmaları üretilmesi,
- Vaka çalışmaları, konferanslar, proje çalışmaları, konuk konuşmacılar, iş simülasyon teknikleri gibi yöntemlerin sıkça kullanılması ve deneysel ve yenilikçi yöntemlere yer verilmesi,
- İyi uygulamaların kurumlar arasında paylaşılması,

Girişimcilik eğitimini müfredat, yöntem ve işleyiş açısından ele alan bu boyutun ortalama puanı 3,63 olduğundan katılımcılar tarafından genellikle olumlu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu bölümde sorgulanan özellikler incelendiğinde, “Girişimcilik eğitiminde girişimcilik tecrübesi olan kişilerden misafir konuşmacı olarak faydalanılmaktadır,” ifadesinin en yüksek puanı aldığı görülmektedir. Ayrıca üniversitelerin kendi girişimcilik müfredatlarını ve ders materyallerini oluşturma, vaka çalışmaları üretme ve öğrencileri girişimcilik derslerini almaya teşvik etme konusunda gösterdiği faaliyetler de “Evet, Genellikle” puan aralığında değerlendirilerek yeterli görülmüştür. Ancak etkin bir girişimcilik eğitimi için ifadelerin “Kesinlikle, Her Zaman” puan aralığında değerlendirilmesi gerektiği dikkate alınırsa daha iyi bir girişimcilik eğitimi için bu boyut kapsamında atılması gerekli adımlar bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Üniversitelerin girişimcilik derslerini çeşit açısından arttırmasının ve girişimcilik eğitimi yöntemleri konusunda çalışmalar yapmasının bu boyutun puanını yükselteceği öngörülmektedir.

Erişim İncelenen dördüncü boyut olan erişim boyutunda üniversitenin çevre ile etkileşimi ve işbirliği ele alınmıştır. Erişim boyutunu değerlendirmek için ankette 8 ifadeye yer verilerek aşağıdaki başlıklar hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır:

Üniversitenin eski mezunlarıyla, çevredeki halk ve iş yeri sahipleriyle ve resmi ortaklarla girişimcilik eğitimine katkıda bulunacak şekilde ilişki kurması,

Bölgesel ve ulusal yönetimle, özel şirketlerle, danışmanlık hizmeti sağlayıcılarla el ele çalışması,

Akademik şirketler (spin-off) kurması ve bu yolla üniversitenin bilgi ve becerilerini ticarileştirme amacını gütmesi,

Öğrencilerine girişimcilik kafa yapısı kazandırmak amacıyla üniversite dışı şirketlerde çalışma imkânı sunması,

Halka açık girişimci faaliyetlere ev sahipliği yapması, yerel girişimcilere ve işletmelere danışmanlık hizmeti vermesi,

Çevre okullardaki girişimcilik faaliyetlerini desteklemesi.

Genel olarak üniversitelerin çevre ile girişimcilik yönünden etkileşiminin ve girişimcilik ruhunu çevreye yayma yetkinliğinin değerlendirildiği bu boyutu ölçmek için kullanılan 8 ifade ortalama olarak 3.36 puan almıştır. Anket sonuçlarına bakıldığında, üniversitelerin girişimcilik eğitimi faaliyetlerini sadece üniversite mensuplarına değil, dış paydaşlarına da yönelik olarak hazırladıkları anlaşılmaktadır. Bu anlamda üniversiteler hem dış paydaşlarının bilgi, birikim ve tecrübelerinden yararlanmaya özen göstermekte hem de girişimciliğe ilgi duyan kişilere yönelik eğitimler ve faaliyetler düzenlenmekte, danışmanlık hizmetleri vermektedirler. Üniversitelerin bir kazan-kazan ilişkisi olarak nitelendirilebilecek bu durumu gerçekleştirirken sosyal medyadan yeterince yararlanamadığı tespit edilmiştir. Bu boyuttaki en düşük puanı alan iki ifadeden biri “Üniversitemizde girişimcilerin ya da öğrencilerin internet aracılığıyla sorularını yöneltebilecekleri ve cevap alabilecekleri bir birim mevcuttur.”, diğeri ise, “Üniversitemizde girişimcilik eğitimi ile ilgili olarak sosyal medyadan (Facebook, twitter vb) yararlanılmaktadır.” olmuştur. Katılımcılar bu ifadeleri çoğunlukla “Kısmen, Bazen” şeklinde değerlendirmişlerdir.

Gelişim Çalışmada beşinci boyut olarak ele alınan gelişim boyutunda, girişimcilik eğitiminin etkinliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler toplam 5 ifade ile değerlendirilmiştir. Bu faaliyetler aşağıdaki ana başlıklar altında toplanabilir:

Girişimcilik dersi veren kişilerin girişimcilik tecrübesine ya da bu alanda uzmanlığa sahip olması,

Girişimcilik dersi veren akademik kadronun girişimcilik öğretim yöntemleri konusunda bilgi sahibi olması ve bir metodoloji eğitiminden geçmiş olması,

Üniversitelerin son eğilimlere ve öğrencilerden gelen taleplere göre girişimcilik eğitimlerinde değişiklikler yapabilmeleri,

Akademik personelin girişimcilik konusundaki başarılarının teşvik ve takdir edilmesi.

Gelişim boyutu altında değerlendirilen özellikler üniversitelerin girişimcilik eğitimini daha iyiye götürme yolundaki çabaları hakkında fikir vermektedir. Bu boyut ortalama olarak 3.09 puan almış ve üniversitelerce diğer boyutlara göre biraz daha yetersiz olarak görülmüştür. Bunun en önemli nedeni olarak üniversitelerde girişimcilik alanında uzmanlaşmış öğretim üyelerinin çok az olması ya da hiç olmaması gösterilebilir. Üniversiteler girişimcilik derslerini verecek, bu alanda altyapısı sağlam; bir başka deyişle, hem teorik hem de pratik açıdan girişimcilik konusuna hakim öğretim üyeleri bulmakta zorluk yaşamaktadırlar. Aynı zorluk mevcut öğretim üyelerini girişimcilik konusunda yetiştirmekte de kendini göstermektedir. Üniversitelerin girişimcilik eğitimini destekleyecek alt yapı unsurlarını henüz tam olarak kuramama nedenlerini girişimcilik eğitimi konusunun Türkiye için genç bir konu olmasında aramak gerekebilir (Özdemir, 2016b:232). Üniversitelerimizin girişimciliğe olan ilgilerinin eskiye dayanmaması ve konu hakkındaki yoğun faaliyetlerin son beş yıl içinde başlaması destekleyici alt yapı unsurlarının henüz tam olarak kurulamadığını düşündürmektedir. Bu boyutta, öğretim üyelerinin bu alanda uzmanlaşmamış olmalarına karşın genellikle girişimcilik tecrübesine sahip olduklarının ifade edilmesi dikkat çekicidir. Müfredatın dış paydaşlardan gelen talepler doğrultusunda yenilenmesi konusunda ise önemli bir sorun yaşanmadığı göze çarpmaktadır.

Kaynaklar Araştırmada incelenen son boyut üniversitelerin girişimcilik eğitiminin beslendiği finansal kaynakları araştıran kaynaklar boyutudur. Ankette bu boyutla ilgili olarak yer alan 4 ifade yardımıyla aşağıdaki özellikler incelenmiştir:

Üniversite tarafından girişimcilik dersleri için öğretim üyesi görevlendirme, materyal geliştirme, girişimcilik merkezi kurma veya öğrenciler için

müfredat dışı faaliyetler gerçekleştirme amacıyla gerekli kaynak tahsisinin yapıp yapılmadığı,

Üniversitenin gelir yaratan girişimcilik faaliyetlerinde bulunup bulunmadığı,

Üniversitenin girişimcilikle ilgili seminer ve atölyelere giriş ücretleri veya danışmanlık hizmetlerinden alınan ücretler gibi iç fonlama kaynaklarına sahip olup olmadığı,

Üniversitenin girişimcilik eğitiminde hükümet fonları, özel şirket fonları, mezunlar tarafından yapılan bağışlar gibi dış fonlama kaynaklarını kullanıp kullanmadığı,

Girişimcilik eğitiminin finansal yönden desteklenme düzeyini değerlendiren kaynaklar boyutu 2.48 ortalama puan olarak zincirin en zayıf halkası olmuştur. Strateji boyutunun sonuçları üniversitelerin büyük çoğunluğunun girişimci üniversite olmayı stratejik amaçları arasına aldıklarını ve verecekleri girişimcilik eğitiminin ilke ve hedeflerini belirlediklerini göstermektedir. Ancak kaynaklar boyutunda ulaşılan sonuçlar üniversitelerin bu eğitimi vermek ve daha çok kişiye ulaştırıp daha iyi hale getirebilmek için gerek duydukları parasal destekten genellikle mahrum olduklarını göstermektedir. Ne mezunların ve diğer paydaşların yaptığı bağışların ne de üniversitelerin girişimcilik faaliyetlerinden elde ettiği gelirlerin girişimcilik eğitimi yeterince desteklemediği görülmektedir. Oysa üniversiteler girişimcilik eğitiminin gelişmesine yardımcı olacak faaliyetlere ev sahipliği yapmalı ve girişimcilik kültürü oluşturma konusunda gayret göstermelidirler (Klofsten, 2000:338). Avrupa Komisyonu tarafından yaptırılan araştırmada girişimcilik eğitiminin gelişmesinin ve devamlılığının sağlanmasının önündeki en büyük engelin kaynaklar sorunu olduğu vurgulanmıştır (Survey of Entrepreneurship Education in Higher Education in Europe, 2008:191). Aynı konunun altı Avrupa'daki üniversitelerde girişimcilik eğitimi araştıran bir başka rapor olan Eurydice Raporunda da (2016:108) çizilmiş ve üniversitelerin girişimcilik konusunda gelişebilmek için gerekli fonlara sahip olması gerektiği, ancak mevcut durumda bu konuda sıkıntı yaşandığı ve bu durumun girişimcilik eğitiminin gelişmesinin ve sürekliliğinin sağlanmasının önünde engel teşkil ettiği belirtilmiştir.

Bu araştırma sonucunda ulaşılan bulgular, Türkiye’de de girişimcilik eğitiminin boyutları arasında en zayıf olanının kaynaklar boyutu olduğunu göstermektedir. Oysa üniversitelerin girişimcilik eğitiminin devamlılığını, büyümesini ve gelişmesini sağlayacak yeterli finansal kaynağa sahip olması gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için üniversiteler girişimcilik faaliyetlerinden gelir elde etmelidirler. Bu, girişimcilik konusunda kurslar açarak eğitim vermek yolu ile olabileceği gibi, üniversitede üretilen bilginin ticarileştirilmesi, iş dünyası ile ortak projeler yürütülmesi, danışmanlık hizmetleri verilmesi şeklinde de olabilmektedir. Ayrıca mezunlar tarafından yapılan bağışlar da üniversiteye finansal kaynak yaratabilmektedir (Hofer, 2010:14; Wissema, 2009:57; Wilson, 2008:12).

Etkin bir girişimcilik eğitiminin gerçekleşebilmesi için ana faaliyet sahaları olarak kabul edilen alt boyutların üniversitelerimizdeki mevcut durumu ölçmeye yönelik ifadelerin ortalama değerleri Tablo 4’de özetlenmiştir.

Tablo 4. Girişimcilik Eğitimi Alt Boyutlarına Ait Ortalamalar

Boyutlar	Aritmetik Ortalama	ss
Strateji	3,76	0,87
Kurumsal Altyapı	3,28	1,00
Öğretim	3,63	0,67
Erişim	3,36	0,88
Gelişim	3,09	0,86
Kaynaklar	2,48	0,77

Her bir boyut için ulaşılan ortalama puan, değerlendirmede kullanılan en yüksek puan olan 5’e ne kadar yakın ise söz konusu boyutun o kadar kuvvetli olduğu kabul edilmiştir. Bu yolla girişimcilik eğitiminin tüm boyutlarına ilişkin olarak ulaşılan ortalama puanlar ve standart sapma değerler dikkate alındığında strateji boyutunun aritmetik ortalamasının 3.76 olduğu ve bu rakamın kullanılan ölçekte ‘Evet, Genellikle’ anlamına karşılık geldiği; kaynaklar boyutunun aritmetik ortalamasının ise 2,61 olduğu ve bu rakamın ölçekte ‘Kısmen, Bazen’ anlamına karşılık geldiği görülmektedir. Bu durumda üniversitelerdeki girişimcilik eğitime ilişkin olarak incelenen özellikler arasında “strateji” boyutunun en kuvvetli, ‘kaynaklar’ boyutunun en zayıf boyut olarak görüldüğü söylenebilir.

Ayrıca çalışmada incelenen alt boyutlar açısından devlet ve vakıf üniversiteleri arasında yapılan karşılaştırmada vakıf üniversitelerinin altı alt boyutta da devlet üniversitelerinden daha yüksek puan aldıkları, ancak puan farkının çok fazla olmadığı görülmüştür. Karşılaştırma ile ilgili olarak yapılan t testinin sonucuna göre ulaşılan ortalama puanlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Üniversite Türlerine Göre Alt Boyutların Yeterlilikleri

Üniversite	Strateji	Kurumsal Altyapı	Öğretim	Gelişim	Erişim	Kaynaklar
Devlet	3,64	3,03	3,29	2,98	3,21	2,39
Vakıf	3,93	3,79	3,70	3,30	3,64	2,64

Buna göre devlet üniversiteleri ile vakıf üniversiteleri arasındaki farklılığın en fazla kurumsal altyapı alanında (fark: 0,76) kendini gösterdiği görülmektedir. En yakın oldukları alt boyut ise kaynaklar (fark: 0,25)'dir. Bu durumda vakıf üniversitelerinin girişimcilik eğitimi alanında öğrencilerine devlet üniversitelerine kıyasla biraz daha fazla imkan sunabildikleri, ancak her iki tür üniversitenin de hemen hemen aynı oranda kaynak sıkıntısı yaşadıkları söylenebilir.

Sonuç

Bu çalışma ile üniversitelerimizde verilmekte olan girişimcilik eğitimi, strateji, kurumsal altyapı, öğretim, erişim, gelişim ve kaynaklar olmak üzere altı alt boyuttan yola çıkılarak incelenmiştir. Çalışmada, üniversitelerimizin incelenen boyutların hiçbirinde bu amaçla oluşturulan ankette en ideal durum olarak kabul edilen “Kesinlikle Evet, Her Zaman” aralığına ulaşamadıkları görülmüştür. Bununla beraber, üniversitelerimizde verilmekte olan girişimcilik eğitiminin en kuvvetli boyutunun ortalama olarak “Evet, Genellikle” aralığında değerlendirilen strateji boyutu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum girişimciliğin ve girişimcilik eğitiminin öneminin üniversitelerin büyük bir çoğunluğu tarafından takdir edildiğini ve üniversitelerin girişimci üniversite olma ve girişimcilik eğitimi verme amaçlarına stratejilerinde yer verdiklerini göstermektedir.

Araştırmada üniversitelerimizde verilmekte olan girişimcilik eğitiminin en kuvvetli ikinci boyutunun öğretim boyutu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üniversiteler bu boyut kapsamındaki ifadeleri de strateji boyutundaki ifadelerde olduğu gibi, “Evet, Genellikle” şeklinde olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Buna göre üniversitelerde etkin bir girişimcilik eğitiminin gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılan yöntemlerin ve müfredatın belli aralıklarla gözden geçirildiği ve yenilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca üniversitelerin hem girişimcilik derslerini sayı ve çeşit açısından arttırma çabasında oldukları hem de öğrencileri girişimcilik konusunda bilgilendirerek girişimcilik ile ilgili dersleri almayı teşvik ettikleri ve mümkün olduğunca çok öğrenciye ulaşmaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

Girişimcilik eğitiminin kurumsal alt yapı, erişim ve gelişim boyutları kapsamında ele alınan faaliyetlerinin ise ortalama olarak “Kısmen, Bazen” aralığında değerlendirildiği görülmüştür. Buna göre söz konusu alt boyutlarda bir takım faaliyetler gerçekleştirilmesine rağmen etkin bir girişimcilik eğitiminin sağlanabilmesi için her üç boyutta da atılması gereken adımlar bulunmaktadır. Bu boyutlar kapsamında değerlendirilen başlıklar dikkate alındığında üniversitelerin en kuvvetli oldukları noktaların, paydaşlarıyla girişimcilik faaliyetlerini destekleyici yönde ilişkiler kurma; girişimcilik alanında kulüp faaliyetlerinin düzenleme, konferanslar verme ve okula konuk konuşmacılar getirme, yerel girişimcilere ve işletmecilere danışmanlık boyutunda yardımcı olma olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmada üniversitelerimizdeki girişimcilik eğitiminin sosyal medyadan yararlanma, yabancı üniversitelerle ortak çalışmalar yapma ve girişimcilik eğitimi ile ilgili ders dışı faaliyetleri belli aralıklarla değerlendirip gerekli düzenlemeleri yapma konularında etkin olmadığı sonucuna varılmıştır. Girişimcilik derslerini veren öğretim üyelerinin ek bir metodoloji eğitimi almaması üniversitelerdeki girişimcilik eğitiminin etkinliğini olumsuz yönde etkileyen bir faktör olarak görülmüş, ancak üniversitelerin bu konuda girişimcilik tecrübesi olan kişilerden faydalanması olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada girişimcilik eğitiminin en zayıf boyutunun ortalama olarak “Hayır, Nadiren” aralığında değerlendirilen kaynaklar boyutu olduğu ve üniversitelerin girişimcilik eğitimi etkin bir şekilde yürütebilecek finansal kaynaklara sahip olma konusunda sorun yaşadığı görülmüştür.

Girişimcilik eğitimi devlet üniversiteleri ile vakıf üniversitelerini karşılaştırmacı bir bakış açısıyla ele alındığında ise küçük bir farkla vakıf üniversitelerinin daha iyi durumda olduğu görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında, anket verilerinden yola çıkılarak daha etkin bir girişimcilik eğitiminin gerçekleştirilebilmesi için önem verilmesi gereken noktaların aşağıdaki başlıklar altında toplanabileceği sonucuna ulaşılmıştır:

Üniversitelere girişimcilik eğitiminin etkinliğini arttırmada kullanılmak üzere kaynak yaratılması,

Girişimcilik eğitimi vermek üzere bu konu hakkında uzmanlaşmış akademik kadronun yetiştirilmesi,

Girişimcilik dersleri ve ilgili ders dışı faaliyetlerin belli aralıklarla ve belli ölçütlere göre değerlendirilmesi, hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının denetlenmesi ve geri besleme yapılması,

Girişimcilerin ya da öğrencilerin internet aracılığıyla sorularını yöneltebilecekleri ve cevap alabilecekleri bir birim kurulması ve girişimcilik eğitimi ile ilgili olarak sosyal medyadan (Facebook, twitter vb) yararlanılması,

Girişimcilik eğitimi kapsamında yabancı üniversitelerle ortak çalışmalar yapılması.

Yukarıda belirtilen konularda alınacak tedbirlerin girişimcilik eğitiminin etkinliğini arttırabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Alberti, F., Sciascia, S. Ve Poli, A. (2004), “Entrepreneurship Education: Notes on an Ongoing Debate”, Paper presented at 14th Annual IntEnt Conference, University of Napoli, Federico II, Napoli, Italy.

Binks, M., Starkey, K. ve Maho, C.L. (2006), “Entrepreneurship Education and the Business School”, *Technology, Analysis & Strategic Management*, 18 (1), 1-18

Bozkurt, Özlem Çetinkaya (2011), *Dünyada ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi: Başarılı Girişimciler ve Öğretim Üyelerinden Öneriler*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Charney, A. ve Libecap, Gary (2000), “An Impact of Entrepreneurship Education, Final Report, Kauffman Research Series”, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.584.9846&rep=rep1&type=pdf> (Erişim tarihi: 22 Şubat 2016)

Cheng, Yin Cheong (2001), “Paradigm Shift in Higher Education: Globalization, Localization and Individualization”, Ford Foundation Conference on Innovations in African Higher Education. Nairobi. Kenya

Entrepreneurship Education Policies, (2011), Note by the UNTAD secretariat, http://unctad.org/en/Docs/ciimem1crp2_en.pdf, (Erişim tarihi: 25 Şubat 2017)

Eurydice Report (2016), European Commission/EACEA/Eurydice. Entrepreneurship Education at School in Europe. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Fayolle, Alain (2013), “Personal Views on the Future of Entrepreneurship Education”, *Entrepreneurship & Regional Development*, Cilt 25 (7-8) 692-701. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/08985626.2013.821318?needAccess=true> (Erişim tarihi: 12 Mart 2016)

Henry, C., Frances Hill, Claire Leitch (2005), “Entrepreneurship Education and Training: Can Entrepreneurship Be Taught? Part I” *Education+Training*, 47 (2), s.98-111

Gibb, Allan (2005), “Towards the Entrepreneurial University. National Council for Graduate Entrepreneurship”, Policy paper. 3 <http://www.daneshir.ir/fileEssay/karafarin-c-1386-10-30-m21.pdf>, (Erişim tarihi: 3 Mayıs 2016)

Gibb, A., Paul Hannon, Gay Haskins ve Ian Robertson (2012) “Leading the Entrepreneurial University: Meeting the Entrepreneurial Development Needs of Higher Education Institutions” Said Business School, University of Oxford. http://eureka.sbs.ox.ac.uk/4861/1/EULP_-_LEADERS_PAPER_final_dec_19.pdf, (Erişim tarihi: 12 Ocak 2017)

Graevenitz, G.V., Dietmar Harhoff, Richard Weber (2010), “The Effects of Entrepreneurship Education”, *Journal of Economic Behaviour and Organization*, Elsevier, 2010, 76 (1), 90-129

Gorman G., Hanlon D., ve King W. (1997), “Some Research Perspectives on Entrepreneurship Education, Enterprise Education and Education for Small Business Management”, *International Small Business Journal*. 15: 56-77.

Hofer, Andrea-Rosalinde (2010), “University Entrepreneurship Support: Policy Issues, Good Practices and Recommendations”, *The Directing Committee Of The Local Economic And Employment Development Programme Of The OECD*. <http://www.oecd.org/edu/imhe/46588578.pdf>, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2017)

Honig, Benson (2004), “Entrepreneurship Education: Toward a Model of Contingency-Based Business Planning”, *Academy of Management Learning and Education* 3 (3) 258-273

Isenberg, Daniel (2014), “What an Entrepreneurship Ecosystem Actually Is”, *Harvard Business Review*, 2014/05. <https://hbr.org/2014/05/what-an-entrepreneurial-ecosystem-actually-is>, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2017)

Jones, C. Jack English. (2004), “A Contemporary Approach to Entrepreneurship Education”, *Education+Training*, 45 (8,9), 416 – 423.

Katz, Jerome. A. (2003), “The Chronology of Intellectual Trajectory of American Entrepreneurship Education”, *Journal of Small Business Venturing*. 18 (2), 283-300.

Kirby, David A. (2002), “Entrepreneurship Education: Can Business Schools Meet the Challenge?” Paper presented at the ICSB World Conference, San Juan, Puerto Rico.

Klein, P. G., & J. Bruce Bullock (2006) “Can entrepreneurship be taught?” *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 38(2), 429–439.

Klofsten, Magnus (2000), “Training Entrepreneurship at Universities: A Swedish Case”, *Journal of European Industrial Training*. 24 (6), 337-344.

Kuratko, Donald. (2004), “Entrepreneurship Education in the 21st Century: From Legitimization to Leadership”. In *USASBE National Conference* (ss.1 - 16).

Kuratko, Donald (2005), “The Emergence of Entrepreneurship Education Developments, Trends and Challenges”, *Entrepreneurship Theory and Practice*. 29 (5), 537-650.

Özdemir, Pınar, (2016a), “Girişimci Üniversiteler ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi”. Doktora tezi. Maltepe Üniversitesi SBE. 2016

Özdemir, Pınar (2016b), “Girişimcilik Eğitimi ve Üniversitelerimiz”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 11 (1), 224-240.

Nelson, Andrew (2015), “Entrepreneurship: Can You Really Teach Entrepreneurship? The Registrar-Guard – Eugene- Oregon. USA <http://research.uoregon.edu/news/community/can-you-really-teach-entrepreneurship>, (Erişim tarihi: 25 Ağustos 2016)

Peterman, N.E., Jessica Kennedy (2003), “Enterprise Education: Influencing Students’ Perception of Entrepreneurship”, Entrepreneurship Theory and Practice, 28 (4), 129-141

Rasmussen, E.A., Roger Sorheim (2006), “Action-Based Entrepreneurship Education”, Technovation, 26,185-194.

Ronstadt, Robert (1987), “The Educated Entrepreneurs: A New Era of Entrepreneurship Education”, American Journal of Small Business, 11, 4: 37-53.

Sakınç. S, Sibel Aybarç Bursalıoğlu (2012), “Yükseköğretimde Küresel Bir Değişim: Girişimci Üniversite Modeli”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi. 2 (2), 92-99.

Solomon, G.T., Susan Duffy., Ayman Tarabishy (2002), “The State of Entrepreneurship Education in the United States: A Nationwide Survey and Analysis”, International Journal of Entrepreneurship Education, 1 (1), 1-22.

Strategy for Education and Training in Entrepreneurship (2009), Danish Agency for Science, Technology and Innovation. <http://ufm.dk/en/publications/2010/files-2010/strategy-for-education-and-training-in-entrepreneurship.pdf>, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2015)

Survey of Entrepreneurship Education in Higher Education in Europe (2008). [www. Ref. Ares\(2015\)788614](http://www.ref.ares(2015)788614) - 24/02/2015, (Erişim tarihi: 3 Ocak 2016).

The Growth and Advancement of Entrepreneurship in Higher Education: An Environmental Scan of College Initiatives (2001). Prepared by Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership Staff. http://www.unm.edu/~asalazar/Kauffman/Entrep_research/College_Scan.pdf (Erişim tarihi: 22 Ocak 2017)

“The National Survey of Entrepreneurship Education,” (2014) http://www.nationalsurvey.org/files/2014KauffmanReport_Clean.pdf. 2014. (Erişim tarihi:10 Şubat 2015).

Vestergaard, Lene (2015), “Entrepreneurship Education in the Baltic Sea Region”, Danish Ministry of Education and Danish Foundation for Entrepreneurship

Wilson, Karen (2008), “Entrepreneurship Education in Europa”, Entrepreneurship and Higher Education. OECD, 2008.

Wissema, J.G. Hans (2009), *Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru*. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları

Yelkikalan, N., Ayten Akatay, Hacı Mehmet Yıldırım, Yasin Karadeniz, Can Köse, Öznur Koncagül, Eray Özer (2010), “Dünya ve Türkiye Üniversitelerinde Girişimcilik Eğitimi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12, 19: 51-59.

Yıldırım, N., Olcay Bige Aşkun., (2012), “Entrepreneurship Intentions of Public Universities in Turkey: Going Beyond Education and Research?” *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 58: 953-963.

Zeithaml, C. P. ve Rice, George H. Jr. (1987), “Entrepreneurship/Small Business Education in American Universities”, *Journal of Small Business Management*. 25 (1): 44 – 50 <https://www.questia.com/library/journal/1G1-4775986/entrepreneurship-small-business-education-in-american> , (Erişim tarihi: 15 Aralık 2016)